

ՄԱՐԻՆԵ ԳԵՒՈՐԳՅԱՆ

պարմևական գիրք. թեկնածու, ԵՊՀ

ՍԱՄՎԵԼ ՀԱՀՄՈՒՐԱԴՅԱՆԸ ԱՐՅԱԽՅԱՆ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏՈՒՄ

1988 թ. փետրվարի 20-ի պատմական որոշմամբ վերսկսվեց Արցախյան շարժումը, որը հայոց նորագույն պատմություն մեջ նոր էջ բացեց: Այն ծավալման առաջին իսկ օրերից միավորեց ողջ հայությունը, նրա տարբեր խավերին, իսկ ավելի ուշ պարզ էր դառնալու, որ շարժումը ծնել է նվիրյալների ու հերոսների մի ողջ համաստեղություն, որոնց թվում էր նաև հայ մտավորականի վառ կերպարը՝ Սամվելը Շահմուրադյանը¹:

Շահմուրադյանը ծնվել է 1955 թ. փետրվարի 25-ին Երեւանում: Նրա ծնողները հասարակ մարզիկ էին. հայրը՝ Սարգիս Շահմուրադյանը, էլեկտրիկ էր, մայրը՝ Կլարա Ադոնցը, բուժաշխատող. նրանք ապրում էին հայ առաքիլների ընտանիքի բնական ազնվականությունով:

Շահմուրադյանը 1972 թ. ավարտել է Երեւանի թիվ 85 դպրոցը, որն այսօր անվանակոչված է իր իսկ անունով: 1972-1974 թթ. ծառայել է ԽՍՀՄ բանակում: 1975-1980 թթ. սովորել է Երեւանի պետական համալսարանի ուսսական բանասիրություն ֆակուլտետում: 1980-1990 թթ. աշխատել է ՀՀ Գրողների միություն «Литературная Армения» ամսագրում, որպես գրական աշխատակից: 1990 թ. ընտրվել է ՀՀ Գերագույն խորհրդի պատգամավոր, լրատվական հանձնաժողովի քարտուղար, «Արցախ» պատգամավորական խմբի համանախագահ: Նա առաջիններից էր, ով գիտակցեց Ղարաբաղյան շարժման իրադարձությունների փաստագրման անհրաժեշտությունը, ստեղծում էր շարժման իրավական եւ օրենսդրական հիմքը, մասնակցում էր մեր անկախ Հայաստանի կայացմանը:

Տաղանդավոր լրագրողը մանրամասն արձանագրել է 1988 թ. փետրվարյան ցույցերից մինչև 1992 թ. իրադարձությունները: Ռազմական գործողությունների ընթացքում նա գրիչը զուգակցեց զենքով, եւ

¹ Հոդվածին աջակցելու համար հեղինակը խորին շնորհակալություն է հայտնում Ս. Շահմուրադյանի այրուն՝ Նելլի Ռուստամյան-Շահմուրադյանին:

«կյանքն այդ պահից ի վեր այլևս իրենը, հարազատներինը, երեխաներինը չէր»²:

Ինչպես նշում է Ս. Շահմուրադյանի օրագրի խմբագիր Ն. Աթաբեկյանը, Շահմուրադյանի օրագրությունը «հուշապատում չէ, ընդհանրապես գիրք չէ՝ սովորական ընկալմամբ: Դրանք գրառումներ են՝ «արված կոնկրետ իրադարձության ընթացքում, հաճախ ծնկի վրա, տարատեսակ հապավում-գրություններ՝ առանձին թերթիկների վրա: Սամվել Շահմուրադյանը պատմություն էր, պատմության մեջ, ինքը՝ պատմություն՝ 88-ի հրապարակից մինչև Արցախի բարձունքները, որտեղ եւ գոհվեց»³:

Ս. Շահմուրադյանի օրագրության նպատակն էր ի մի բերել իրադարձությունները, երազում էր գրել շարժման պատմությունը, սակայն չհասցրեց, ուստի նրա այրին՝ Նելլի Ռուստամյան-Շահմուրադյան իր պարտքն է համարել օրագրից մնացած էջերը, պատառիկները հավաքել եւ որպես տպագիր գիրք՝ ներկայացնել հայ ժողովրդի ներկա եւ հաջորդ սերունդներին⁴:

Շահմուրադյանի օրագրային մանրամասն գրառումներից⁵ պարզ երևում է, թե որքան խորը պատճառներ ունեին ԽՍՀՄ կենտրոնական մարմինները եւ ազրբեջանական իշխանությունները՝ զարհուրելու օրըստօրե ծավալվող ազատագրական շարժումից, ուստի պատահական չէ, որ շուտով նրանք շարժմանը հակադրելու էին բիրտ ուժ ու բռնություն: Այդ բռնություններին ազրբեջանական կողմից մասնակցում էին ոչ այնքան հասարակ քաղաքացիներ, որքան պաշտոնյաներ: Այսպես, դեռեւս փետրվարի 14-ի գիշերը, երբ Ստեփանակերտում տեղի ունեցավ առաջին ցույցը, Ազրբեջանական ԽՍՀ Կոմկուսի կենտկոմի շրջանային խորհրդի ղեկավար Ասադովը հայտարարեց, որ «հարյուր հազարավոր ազրբեջանցիներ պատրաստ են ցանկացած պահի ներխուժել Ղարաբաղ եւ արյունահեղություն կազմակերպել»⁶: Հայերին Փիզիկապես ոչնչացնելու սպառնալիքներ հնչեցին նույնիսկ ԽՍՀՄ առաջին դեմքի՝ Մ. Գորբաչովի կողմից: Փետրվարի 26-ին՝ Սոււմգայիթյան դեպքերի նախօրեին, Գորբաչովը արցախյան շարժման առնչությամբ հայ գրողներ Ս. Կապուտիկյանի եւ Զ. Բալայանի հետ

² Ս. Շահմուրադյան, Չնոռնալ ոչինչ, Երևան, 1988, կազմող՝ Ն. Շահմուրադյան, Երևան, 2005, էջ 4:

³ Տե՛ս նույն տեղում, էջ 5:

⁴ Հայաստանի հանրային ոսպիոյի «Ժամանակի վկան» հաղորդմանը տված Նելլի Ռուստամյան-Շահմուրադյանի հարցազրույցը, 20.06.2012:

⁵ Ս. Շահմուրադյան, նշվ. աշխ., էջ 7, 26:

⁶ А. Василевский, Туча в горах, 1988, № 10.

Հանդիպման ժամանակ ասաց. «Իսկ դուք մտածե՞լ եք Բաքվի երկու Հարյուր յոթ հազար հայերի ճակատագրի մասին»⁷:

1988 թ. փետրվարի 26-ին ԽՄԿԿ ԿԿ գլխավոր քարտուղար Մ. Գորբաչովը հատուկ կոչով դիմեց Ադրբեջանի ու Հայաստանի աշխատավորներին՝ հորդորելով դադարեցնել ցույցերն ու հանրահավաքները՝ խոստանալով առաջիկայում լուծել բարձրացված հարցերը: Ս. Շահմուրադյանի հուշերում այդ օրվա կապակցությամբ կարդում ենք. «Ժամը 12-ին ընկեր Դուգիխն ընթերցում է Մ. Ս. Գորբաչովի կոչը՝ հայկական հեռուստատեսությունում: Լսեցինք: Մի պահ լուռ էին, հետո հիասթափության ալիք անցավ: Ոմանք լաց եղան: Կոմիտեն խոստանում է պայքարել մինչև հարցի վերջնական լուծումը եւ հայտնում, որ Երեւան ժամանած զորքերն ու միլիցիան չեն միջամտելու շարժմանը...»⁸:

Հայտնի է, որ նույն օրը տեղի ունեցավ նաեւ ՀԿԿ կենտկոմի պլենում, որի աշխատանքներին մասնակցեցին ԽՄԿԿ կենտկոմի քարտուղարներ Վ. Դուգիխը եւ Ա. Լուկյանովը: Պլենումում ՀԿԿ կենտկոմի առաջին քարտուղար Կ. Դեմիրճյանը պաշտպանեց Մ. Գորբաչովի կոչը՝ ավելացնելով, որ պետք է «կարգ հաստատենք ու իրագործենք Գորբաչովի առաջ քաշած պահանջները⁹: Հայ ժողովուրդը եւս մեկ անգամ հավատաց կենտրոնական իշխանություններին եւ դադարեցրեց զործադուլներն ու հանրահավաքները: Ադրբեջանցիներն, ընդհակառակը, նոր թափ հաղորդեցին հակահայկական ելույթներին եւ դիմեցին վայրագ զործողություններին»¹⁰:

1988 թ. փետրվարի 26-ից Բաքվից 35 կմ հեռու գտնվող Սումգայիթ քաղաքում բորբոքվեցին հակահայկական հանրահավաքներ, որոնց գլխավորում էին քաղաքի կուսաշրջկոմների քարտուղարները: Հետագայում Սումգայիթի պաշտոնանկ արված քաղկոմի քարտուղարը հայտարարեց, որ այդ բոլորը կազմակերպվել է Ադրբեջանի կոմկուսի կենտկոմի եւ նրա առաջին քարտուղարի ցուցումով: Հավանաբար տեղյակ էին նաեւ Մ. Գորբաչովն ու նրա շրջապատը¹¹: Փետրվարի 27-ին ադրբեջանական խուժանը «Մահ հայերին» կոչով տեղական իշխանությունների աչքի առաջ իրագործեց հայ ազգաբնակչության կոտորած: Գազազած խուժա-

⁷ З. Балаян, Арцах: раны и надежды. Заметки писателя-народного депутата СССР, Газета “Коммунист”, 13 сентября, 1989.

⁸ Ս. Շահմուրադյան, նշվ. աշխ., էջ 16:

⁹ ՀԱԱ, ֆ. 1, ց. 82, գ. 21, թ. 4-5:

¹⁰ Է. Մինասյան, Հայաստանի երրորդ Հանրապետության պատմություն, Երևան, 2013, էջ 80:

¹¹ Г. Улубабян, С. Золян, А. Аршакян, Сумгайит...Геноцид... Гластность? Ереван, 1989, с. 55.

նը հայերին սպանում էր բնակարաններում, տանջամահ անում փողոցներում ու հրապարակներում, այրում կենդանի: Պաշտոնական տվյալներով տանջամահ էր արվել 32 մարդ, խոշտանգվել ու ծանր վիրավորվել ավելի քան 200 հոգի: Ո՛չ Սուլեյմանյիթի հանրահավաքները, ո՛չ կոտորածները պատահական չեն եղել, ինչպես հետագայում փորձում էին ներկայացնել ադրբեջանական իշխանությունները:

Սամվել Շահմուրադյանին ցնցել էր Սուլեյմանյիթում կատարված ցեղասպանությունը: Օրեր եւ շաբաթներ նա զբաղվում էր Սուլեյմանյիթի փախստականների հարցերով, գրառում եւ ձայներիզների վրա արձանագրում նրանց վկայությունները, որոնց արդյունքը եղավ ռուսերենով լույս տեսած, ապա այլ լեզուների թարգմանված «Սուլեյմանյիթյան ողբերգությունը ականատեսների վկայություններով»¹² քաղաքական նշանակության համահավաքը: Ականատեսների վկայությունները կազմում են այս համահավաքի առաջին երկու գրքերը, որոնք թույլ են տալիս լայնորեն վերականգնել սուլեյմանյիթյան դեպքերը: Առաջին գրքում հարաբերականորեն քիչ են ներկայացված հայերի ինքնապաշտպանությունից տեսարանները, ինչն արդեն լայնածավալ ներկայացված է երկրորդ գրքում:

Ս. Շահմուրադյանն իրավացիորեն այն կարծիքին էր, որ Սուլեյմանյիթում տեղի ունեցած դեպքերի էությունն այդ քաղաքում ապրող հայերի ցեղասպանությունն էր եւ որ տվյալ հանցագործությունից քաղաքական նպատակները լիովին ակնհայտ էին¹³: Ինչպես շատ ժամանակակիցների, նրան էլ հուզում էին այն հարցերը, թե ովքեր ծրագրեցին ու իրագործեցին այդ ցեղասպանությունը, ինչու մեղավորները դեռ պատժված չեն, ինչու խորհրդային զորքերի՝ քաղաք մտնելուց հետո էլ ջարդերը շարունակվում էին եւ, վերջապես, ինչու երկրի ղեկավարությունն ու իրավապահ մարմիններն այդ հրեշավոր հանցագործությունը չտվեցին քաղաքական եւ իրավական գնահատական: Իր հետագա մտորումներում Ս. Շահմուրադյանը գտնում է իրեն հուզող շատ հարցերի պատասխաններ, մասնավորապես եզրահանգում է, որ «Սուլեյմանյիթյան ցեղասպանությունը կազմակերպվել էր դարաբաղյան հարցի կապակցությամբ: Դա հրեշավոր արձագանքն էր ԼՂԻՄ հայ բնակչության ազատ կամարտահայտությունից՝ մարզը Ադրբեջանական ԽՍՀ կազմից հանելու եւ Հայկական ԽՍՀ կազմին վերադարձնելու՝ իր ձեռով դեմոկրատական շարժմանը»¹⁴:

¹² Сумгаитская трагедия в глазах очевидцев, составитель С. Шахмурадян, кн. 1, Ереван, 1989.

¹³ Տես նույն տեղում, էջ 3:

¹⁴ Նույն տեղում, էջ 4:

Անդրադառնալով Սուևագայիթյան ցեղասպանության նպատակներին՝ Ս. Շահմուրադյանն իր համահավաք աշխատանքում նշում է. «Այդ հանցագործությունների նպատակն էր դարաբաղյան խնդրի հնարավոր լուծումն արգելափակելը, հայերին նոր, արյունալի գործողությունների հեռանկարով վախեցնելը, ինչի արդյունքում մերոնց կստիպեին հրաժարվել Ղարաբաղյան շարժումից»¹⁵:

Որպես իր ժողովրդի պատմությունը գիտակ անձ՝ Շահմուրադյանը կարծում էր, որ Սուևագայիթյան ցեղասպանությունն իր դատապարտման նոր իրողությունն էր, դրա ակունքները գնում էին դեպի պատմության խորքերը՝ վկայակոչելով Բաքվում հայերի ջարդերը 1918 թ., 1920 թ. Շուշիի հայությունը կոտորածը, Նախիջևանի հայերի հետեւողական ու շարունակական ոչնչացումը ազերիների կողմից եւ այլ նմանատիպ փաստեր: Սուևագայիթյան դահիճների դատապարտությունը նա համարում էր «կատակերգություն, ուրիշ ոչինչ»¹⁶, ավելացնելով, որ այդ դահիճները Բաքվում հայտարարվում էին ազգային հերոսներ:

Թե՛ Սուևագայիթի օրերին, թե՛ դրանից հետո Շահմուրադյանը զբաղվում էր ականատեսների վկայությունները գրառելով, որից հետո արտահայտում է իր վերաբերմունքը՝ «Սիրտս կտոր-կտոր է լինում», «Սուևագայիթցիների ցավը խեղդում է ինձ» եւ այլ արտահայտություններով, որոնցով փոխանցում էր ոչ միայն իր, այլեւ մի ողջ ժողովրդի ցավը, զգվանքն ու հիասթափությունը:

Սուևագայիթյան ոճագործությունը ոչ միայն չընկճեց հայ ժողովրդին, այլեւ համախմբեց համազգային նպատակների իրագործման ճանապարհին: 1989 թ. հունվարից մինչեւ 1991 թ. օգոստոսն ընկած ժամանակահատվածը նշանավորվեցին ժողովրդական նոր հուզումներով: Ազատագրական պայքարին նվիրված բոլոր ուժերը Հայաստանում համախմբելու համար 1989 թ. նոյեմբերին ձեւավորվեց Հայոց համազգային շարժում (ՀՀՇ) կազմակերպությունը: Այս դեպքերին զուգահեռ, մի կողմից ԽՍՀՄ ղեկավարության միտումնավոր քաղաքականությունն Արցախի հարցում, մյուս կողմից հանրապետության կուսակցական ղեկավարության՝ չափից դուրս զգուշավոր գործունեությունը ստիպեցին, որ հայ ժողովուրդը կորցնի հավատը կոմունիստական կուսակցության նկատմամբ: Դրա հետ մեկտեղ ազգային շահերին ծառայող համազգային շարժումը վայելում էր ժողովրդի վստահությունը: Այս ամենը հանգեցրեց հանրա-

¹⁵ Նույն տեղում:

¹⁶ Նույն տեղում, էջ 68:

պետություն քաղաքական կյանքի արմատական եւ շրջադարձային փոփոխությունների, որոնք սկսվեցին Հայաստանի Գերագույն Խորհրդի՝ 1990 թ. մայիսի 20-ի եւ հունիսի 3-ի՝ մեծամասնական ընտրակարգով անցկացված ընտրություններով¹⁷: Ձեւավորված խորհրդարանը կազմված էր 260 պատգամավորներից եւ սկսեց գործել 1990 թ. հունիսի 20-ից:

1990 թ. ընտրություններում Ս. Շահմուրադյանն ընտրվեց ՀՀ Գերագույն Խորհրդի պատգամավոր եւ վարում էր լրատվական հանձնաժողովի քարտուղարի, ինչպես նաեւ «Արցախ» պատգամավորական խմբի համանախագահի պաշտոնները: Նրա նման պատասխանատու, իրավիճակը սթափ գնահատող մարդն ու հայր տհաճություններ էր արտահայտվում Գերագույն Խորհրդում եւ առհասարակ ՀՀ-ի քաղաքական կյանքում տիրող իրավիճակի մասին: Իր օրագրությունում 1991 թ. նոյեմբեր ամսվա դրությամբ այդ մասին գրում է, որ «Գերագույն Խորհրդում իսկական «բարդակ» է: Քննարկվում է «ԳԽ մասին» օրենքը, գրեթե ոչ մի առաջարկ, նույնիսկ ամենապարզն ու անհրաժեշտը չի անցնում. ԳԽ-ն ինքնակամ հանձնում է իշխանությունը նախագահին»¹⁸:

Գերագույն Խորհրդում իր պատգամավորական գործունեություն ընթացքում ուշագրավ է Շահմուրադյանի՝ 1991 թվականի ապրիլի 24-ի՝ «Հառնեցինք վերստին» խորագրով ռադիոհաղորդմանը տված հարցազրույցը, որտեղ նա համահայկական խնդիրներից (1915 թ. ցեղասպանություն, Արեւմտյան Հայաստան, Հայ դատ) չի առանձնացնում Արցախը¹⁹: Ս. Շահմուրադյանի այս հարցազրույցը, ինչպես կարելի է նկատել, ժամանակագրական իմաստով համընկնում էր այն պահին, երբ ադրբեյջանական Օմոնը 1991 թ. ապրիլ-մայիս ամիսներին խորհրդային բանակի աջակցությամբ բացահայտ պատերազմ էր սկսել Հյուսիսային Արցախի Շահումյանի շրջանի եւ Գետաչենի ենթաշրջանի դեմ՝ իրագործելով «Օղակ» օպերացիան: Պատերազմն ընդհուպ մոտենում էր Հայաստանի սահմաններին, ուստի Սամվելը կամավոր գնաց ռազմաճակատ՝ անդամագրվելով «Արծիվ» մահապարտների գնդին: «Վերջապես Արցախում եմ, ու թեկուզ պատերազմ է ու մահ, երջանիկ եմ եւ հանգիստ, որ մաքառողների եւ տառապողների հետ եմ, իսկական ընկերների հետ: Երեւանում սիրոս պայթում էր, հոգնել էի ամեն ինչից, խորհրդարանից, կուշտ դժգոհություններից, մաղձից, նախանձից, ամեն ինչից զզվել էի. եկա Ար-

¹⁷ Է. Մինասյան, նշվ. աշխ., էջ 103:

¹⁸ Ս. Շահմուրադյան, Չմոռանալ ոչինչ, էջ 135:

¹⁹ Հայաստանի Հեռուստառադիոպետկոմի Երիտասարդական հաղորդումների խմբագրության 1991 թ. ապրիլի 24-ի ռադիոնեղեր:

ցախ՝ իբրև փրկություն: Այստեղ էլ ամեն ինչ խառնված է մարդկային հարաբերություններում, բայց հո՞ Երեւան չի, ուր չես հասկանում՝ ո՞վ է թշնամիդ, ո՞վ է բարեկամդ, այստեղ մարդիկ մեկ բռունցք են թշնամու, պատերազմի, անասելի այս դժվարությունների, ամեն պահ դարանից երեւացող մահվան դիմաց»,-գրում է նա 1992 թ. հունվարի 4-ին²⁰:

Հայերի եւ աղբբեջանցիների միջեւ կան ընդգծված էական տարբերություններ: Հետաքրքիր են այդ տարբերությունների շուրջ Ս. Շահմուրադյանի համեմատությունները. «Պատերազմ է, եւ ուրիշ ելք չկա, կամ հայն է թուրքին քչելու Արցախից, կամ թուրքը՝ մեզ: Կովելու ենք²¹, ... դաժանությունը մենք թուրքից սովորեցինք, թուրքը մեզանից սովորեց քաղաքականություն վարել»²²: Սամվելին ցավ են պատճառում պատերազմում իր ազգակիցների մի մասի դրսեւորած դաժանությունը, ինչպես նաեւ անկազմակերպվածությունը, տհաս ղեկավարումը, դասալքությունը, թալանը (օրինակ՝ Շուշիի թալանը), ռազմաճակատում տիրող խառնաշփոթը եւ այլն:

Սամվել Շահմուրադյանի կյանքի ու գործունեության վերաբերյալ պահպանվել են ժամանակակիցների բազմաթիվ հուշեր: Սամվելի այրին՝ Նելլի Ռուստամյան-Շահմուրադյանը, ամուսնու մասին ասում է. «Երագում էր, որ Արցախը տեսներ ազատ, անկախ, երեւի հիմա հոգին կփառավորվի, էս պահը տեսնելով, որ արդեն 24 տարեկան անկախության տեր երկիր է Արցախը»²³:

Վաղուհասի եկեղեցու հոգեւոր հովիվ տեր Հովհաննես քահանան հիշում է Սամվելին. «Սամվել Շահմուրադյանն ինձ համար մնաց որպես մի հայորդի, ինքը անձն ուրացած վերցրեց իր խաչը, երբ կար հայրենիքի վտանգը, եւ որոշեց պաշտպանել հայրենիքը»²⁴: Նիկոլ Դուման ջոկատի ազատամարտիկ Արամ Առաքելյանն այսպես է բնութագրում Սամվելին. «Նա օրինակ է եղել հայ մարդու. հայ մտավորականի, ու հայ զինվորի կեցվածքը ամբողջութեամբ արտացոլվել է մեկ հոգու մեջ՝ դա Սամվել Շահմուրադյանն էր»²⁵:

Սամվելը, ով ռազմական գործողությունների հենց սկզբից մարտի դաշտում էր, գոհվեց 1992 թ. սեպտեմբերի 11-ին ԼՂ Մարտակերտի շրջանի Վաղուհաս գյուղի մերձակայքում: Դեռեւս իր կյանքի օրոք նա ար-

²⁰ Ս. Շահմուրադյան, նշվ. աշխ., էջ 85:

²¹ Նույն տեղում, էջ 87:

²² Նույն տեղում, էջ 105:

²³ Մ. Գետրոյանի հարցազրույցը Նելլի Ռուստամյան-Շահմուրադյանի հետ, 1.03.2016 թ.:

²⁴ «Նվիրյալները», Սամվել Շահմուրադյան, <http://www.itv.am/hy/videos/2015/10/05>:

²⁵ Տե՛ս նույն տեղում:

Ժանացել էր Լենինյան Կոմերիտմիության (1989 թ.) եւ ՀՀ Թեքեյան մշակութային միության «Վահան Թեքեյան» մրցանակների (1992 թ.), իսկ հետմահու ստացած մրցանակներ են ՀՀ Ժուռնալիստների միության «Ոսկե գրիչ» (1994 թ.) մրցանակը, ՀՀ Երկրապահ կամավորական միության պատվոգիրը եւ հուշամեդալը (1995 թ.), առաջին աստիճանի «Մարտական խաչ» շքանշանը (1996 թ.), «Արծիվ մահապարտ» հուշամեդալը (1997 թ.), ԼՂՀ «Մխիթար Գոչ» շքանշանը (2003 թ.), «Արծիվ» մահապարտների միության «Վազգէն Սարգսյան» շքանշանը (2007 թ.), ԼՂՀ «Արիության համար» շքանշանը (2012 թ.): Շքանշանների այս շարքը չի թեթեւացնում նրա կորուստն իր ընտանիքի, ընկերների ու ողջ ազգի համար, սակայն թերեւս թույլ է տալիս եզրակացնելու, որ Սամվելի գործը մեզանում գնահատված է:

РЕЗЮМЕ

Член Союза писателей и журналистов, депутат Верховного Совета Армении Самвел Шахмурадян - один из тех патриотов, которые отдали свою жизнь за Арцах, за установление и провозглашение независимости Армении. С первых дней арцахского движения и до самой своей смерти в 1992 году, он активно участвовал в этой борьбе. В 1989 году он издал сборник под названием «Сумгаитская трагедия», основанный на свидетельствах и воспоминаниях очевидцев, а его хроника «Не забыть ничего», посвященная событиям 1988-1992 гг., проливает новый свет на тот героический период, когда армянский народ боролся за свою национальную самобытность, право и возможность иметь собственное государство.

SUMMARY

Member of the Supreme Council of Armenian Parliament, as well as member of the Union of Journalists and Writers Samvel Shahmuradyan, was one of those devotees who sacrificed their lives for Artsakh and for establishment of independent state in Armenia. He took an active part in the first days of Karabakh movement until his death in 1992. He wrote down eyewitness accounts about the genocide of the Armenians in Sumgait and created a collective work of great importance named “Sumgait tragedy”, based on data of his diaries called “Not to forget anything” dedicated to the events of 1988-1992, which sheds a new light on the heroic period when the Armenian people confirmed its national identity, the right and ability of having a statehood through the national liberation movement.

